

Rekomendacje i wskazówki dla rodziców, opiekunów i specjalistów wspierających dziecko i jego rodzinę

Prof. dr hab. Anna I. Brzezińska
Instytut Psychologii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Opracowano na podstawie: E. Hornowska, A. I. Brzezińska, K. Appelt, K. Kaliszewska-Czeremska. *Rola środowiska w rozwoju małego dziecka – metody badania*. Warszawa: 2014, Wydawnictwo Scholar (zmodyfikowana Tabela 27 ze s. 142-147).

I. PRZESTRZEŃ FIZYCZNA – DOMOWA I OKOŁODOMOWA

A. Zalecenia dla osób bezpośrednio związanych z organizacją fizycznej i społecznej przestrzeni rozwoju dziecka

1. Należy dostosowywać przestrzeń domową do potrzeb dziecka, które zmieniają się wraz z jego rozwojem.
2. Środowisko, w którym przebywa dziecko, powinno być coraz bardziej złożone i różnorodne. W związku z tym powinno się udostępniać dziecku różne zabawki stymulujące rozwój małej i dużej motoryki oraz dostarczać i udostępniać mu zabawki „na wyrost”, tj. takie, które są przeznaczone dla dzieci nieco od niego starszych. Podczas takiej zabawy wymagana jest obecność dorosłego, który będzie służył dziecku pomocą.
3. W domu należy wyodrębnić przestrzeń przeznaczoną wyłącznie dla dziecka.
4. Konieczne jest stopniowe zwiększanie fizycznej autonomii dziecka i zachęcanie go do eksploracji otoczenia.
5. Należy stopniowo powiększać podstawową (domową) przestrzeń funkcjonowania o pozadomowe obszary aktywności (np. sklep, bank, kluby dziecięce, basen, plac zabaw, koncerty, teatr, muzeum, wystawy, warsztaty przeznaczone dla dzieci). Zachęcając dziecko do nowych działań, stymulujemy jego rozwój.
6. Rodzice powinni pogłębiać swoją wiedzę i zdobywać nowe umiejętności, tak by umieć rozpoznawać zmieniające się potrzeby rozwojowe dziecka i dostosowywać jego otoczenie do jego zmieniających się potrzeb.

B. Zalecenia dla osób pośrednio związanych z organizacją fizycznej i społecznej przestrzeni rozwoju dziecka

1. Wiedza o prawidłowościach rozwojowych i zmieniających się potrzebach dziecka powinna być wykorzystywana we wszystkich działaniach, które mają wpływ na jego rozwój. Dotyczy to projektowania przestrzeni i obiektów użyteczności publicznej, w których dziecko przebywa, a także projektowania zabawek, w tym zabawek edukacyjnych i aplikacji, z których korzysta. Tę wiedzę należy też uwzględniać przy projektowaniu szkoleń dla rodziców, opiekunów zastępczych i opiekunów instytucjonalnych (tj. pracowników żłobków, przedszkoli, klubów dziecięcych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówek opieki medycznej, szkół rodzenia), projektowaniu zajęć interwencyjnych,

przeznaczonych dla dzieci i rodzin z małym dzieckiem oraz pracowników wspierających je służb – medycznych, socjalnych, a także przy tworzeniu materiałów edukacyjnych dla rodziców i opiekunów, specjalistów, pracowników służb medycznych i społecznych.

2. Należy wprowadzać do świadomości społecznej – przez publikacje naukowe i popularnonaukowe, konferencje i warsztaty edukacyjne oraz media – znaczenie roli otoczenia fizycznego jako podstawowego wyznacznika przebiegu i efektów procesu rozwoju dziecka we wczesnym okresie życia.

II. ŻYCIE RODZINNE I ZWYCZAJE PANUJĄCE W RODZINIE

A. Zalecenia dla osób bezpośrednio związanych z organizacją fizycznej i społecznej przestrzeni rozwoju dziecka

1. Należy troszczyć się o regularność rytmu dnia dziecka.
2. Zachowania i reakcje emocjonalne rodziców / opiekunów i osób mających stały i bezpośredni kontakt z dzieckiem powinny być dla dziecka przewidywalne.
3. Rodzice / opiekunowie i osoby mające stały kontakt z dzieckiem powinny być obecne i dostępne dla dziecka nie tylko w sensie fizycznym, lecz także emocjonalnym.
4. Przy aranżowaniu przestrzeni funkcjonowania dziecka w domu należy zawsze pamiętać o zachowaniu podstawowych zasad bezpieczeństwa.
5. Należy dbać o bezpieczeństwo dziecka, gdy przebywa ono w miejscach użyteczności publicznej.
6. Dziecko powinno uczestniczyć w rytuałach rodziny / placówki, np. posiłkach i ważnych wydarzeniach rodzinnych.
7. Dorośli powinni stopniowo włączać i zachęcać dziecko do wchodzenia w zróżnicowane interakcje społeczne z osobami znanymi i nowymi.
8. W opiece nad dzieckiem powinni w kolejnych etapach dzieciństwa w coraz większym stopniu uczestniczyć dodatkowi opiekunowie (inni niż rodzice).
9. Należy dbać o zdrowie i rozwój dziecka, tj. praktykować oddziaływania profilaktyczne i rehabilitacyjne (jeśli są potrzebne), regularnie odwiedzać lekarza oraz korzystać z porad specjalistów zajmujących się wspieraniem rodziny z małym dzieckiem.

B. Zalecenia dla osób pośrednio związanych z organizacją fizycznej i społecznej przestrzeni rozwoju dziecka

1. Przy projektowaniu przestrzeni publicznej dla dzieci niezbędne jest zachowanie zasad bezpieczeństwa.
2. Przestrzeń publiczna powinna uwzględniać potrzeby rodziny / opiekunów z małym dzieckiem.
3. Przestrzeń publiczna powinna zachęcać do wspólnego przebywania rodziny / opiekunów z małym dzieckiem.
4. Należy dbać o bezpieczeństwo dziecka przebywającego w miejscach użyteczności publicznej.
5. Rodziny z dzieckiem powinny być wspierane w zdobywaniu wiedzy i umiejętności dotyczących troski o zdrowie i rozwój dziecka (tj. należy dostarczać rodzicom i opiekunom

wiedzy potrzebnej do prawidłowej opieki nad dzieckiem, prowadzić szkolenia rozwijające podstawowe umiejętności rozpoznawania trudności w funkcjonowaniu dziecka).

III. ZAANGAŻOWANIE RODZINY W INTERAKCJE Z DZIECKIEM

A. Zalecenie dla osób bezpośrednio związanych z organizacją fizycznej i społecznej przestrzeni rozwoju dziecka

1. Rodzice / opiekunowie powinni się angażować w tworzenie społecznej i fizycznej przestrzeni rozwoju dziecka wokół domu, w miejscu zamieszkania.
2. Rodzice / opiekunowie powinni rozwijać swoje umiejętności rozpoznawania i zaspokajania potrzeb rozwojowych dziecka, zmieniających się wraz z wiekiem.
3. Należy wzmacniać poczucie kompetencji u rodziców.
4. Rodzice / opiekunowie powinni rozwijać swoje umiejętności tworzenia i przekształcania ofert w otoczeniu dziecka, które umożliwiają stymulowanie jego aktywności przez zabawę, oraz zachęcać je do podejmowania nowych rodzajów aktywności i swobodnego eksplorowania otoczenia.
5. Rodzice / opiekunowie powinni rozumieć konieczność stosowania jasnych i konsekwentnych reguł funkcjonowania dziecka zamiast stosować restrykcje i kary jako środki dyscyplinowania.
6. Należy zachęcać rodziców / opiekunów do przejawiania akceptującej postawy wobec wzrastającej samodzielności dziecka, a także do inicjowania sytuacji sprzyjających jego samodzielnej aktywności na różnych polach.
7. Rodzice / opiekunowie powinni rozumieć i akceptować mniej optymalne zachowania dziecka i jednocześnie dostrzegać ich funkcję prorozwojową, np. bunt dwulatka.
8. Rodzice / opiekunowie powinni być wrażliwi na sygnały wysyłane przez dziecko i reagować na nie.
9. Należy wspierać rodziców / opiekunów w budowaniu gotowości do wchodzenia w konstruktywne relacje z dzieckiem.

B. Zalecenia dla osób pośrednio związanych z organizacją fizycznej i społecznej przestrzeni rozwoju dziecka

1. Należy wykorzystywać aktualną wiedzę o rozwoju dziecka do projektowania i realizacji szkoleń dostarczających wiedzy rodzicom (aktualnym i przyszłym), opiekunom zastępczym i opiekunom instytucjonalnych (tj. pracownikom żłobków, przedszkoli, klubów dziecięcych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówek opieki medycznej, szkół rodzenia).
2. Należy wykorzystywać aktualną wiedzę o rozwoju dziecka do tworzenia materiałów (wszelkiego typu publikacji) przeznaczonych dla rodziców / opiekunów, specjalistów.
3. Należy wprowadzać do świadomości społecznej – przez publikacje naukowe i popularnonaukowe, konferencje i warsztaty edukacyjne oraz media – znaczenie roli zróżnicowanego otoczenia społecznego jako istotnego wyznacznika przebiegu i efektów procesu rozwoju dziecka, szczególnie we wczesnym etapie życia.